

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

CURRENT SITUATION AND PROSPECTS OF FORMATION OF INTELLECTUAL RESOURCES IN UKRAINE

УДК 330.142

<https://doi.org/10.32843/infrastruct42-38>

Микитюк Н.Є.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Кочкодан В.Б.
к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Mykytiuk Natalia

Kochkodan Volodymyr

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

У статті проаналізовано стан та перспективи формування й використання інтелектуальних ресурсів в Україні. Розглянуто теоретичні підходи до визначення поняття «інтелектуальний ресурс». Досліджено динаміку змін у кількості організацій, що здійснюють наукові дослідження та розробки в Україні загалом і в розрізі регіонів зокрема, а також за секторами діяльності. Проаналізовано показники діяльності установ, що здійснюють підготовку аспірантів та докторантів, як в розрізі регіонів, так і за галузями знань. Визначено структурні зрушення в структурі працівників, задіяних у виконанні НДР. Оцінено структуру внутрішніх витрат на виконання НДР за джерелами фінансування. Досліджено результати інноваційної діяльності промислових підприємств. Встановлено причини зменшення активності в науково-технічній сфері та інноваційній діяльності в Україні. Запропоновано шляхи підвищення ефективності формування та використання інтелектуальних ресурсів в державі.

Ключові слова: інтелектуальний ресурс, науково-технічна сфера, інноваційна діяльність, наукові дослідження й розробки.

В статье проанализированы состояние и перспективы формирования и использования

интеллектуальных ресурсов в Украине. Рассмотрены теоретические подходы к определению понятия «интеллектуальный ресурс». Исследована динамика изменений в количестве организаций, осуществляющих научные исследования и разработки в Украине в целом и в разрезе регионов в частности, а также по секторам деятельности учреждений, осуществляющих подготовку аспирантов и докторантов, как в разрезе регионов, так и по отраслям знаний. Определены структурные сдвиги в структуре работников, задействованных в выполнении НИР. Оценена структура внутренних затрат на выполнение НИР по источникам финансирования. Исследованы результаты инновационной деятельности промышленных предприятий. Установлены причины уменьшения активности в научно-технической сфере и инновационной деятельности в Украине. Предложены пути повышения эффективности формирования и использования интеллектуальных ресурсов в государстве.

Ключевые слова: интеллектуальный ресурс, научно-техническая сфера, инновационная деятельность, научные исследования и разработки.

The article analyzes current situation and prospects of formation and use of intellectual resources in Ukraine. Theoretical approaches to the definition of the term "intellectual resource" are considered. By intellectual resource we mean a certain combination consisting of human resources, market assets, infrastructure assets, intellectual property, organizational knowledge; the determining element is human resources, which consists of a set of knowledge, practical skills and creative abilities of company's personnel and which is lost after the employee's dismissal. Effective accumulation and use of intellectual resources provides the enterprise with competitive advantages and sustainable development through the release of innovative products, which in turn ensures the growth of the national economy. The dynamics of changes in the number of research and development organizations in Ukraine in general and by region in particular, as well as by sectors of activity is investigated. Indicators of activity of postgraduate and doctoral students training institutions are analyzed, both by region and by branch of knowledge. Structural changes in the structure of employees involved in the implementation of research and development results are identified. The structure of internal research and development expenditures by funding sources is established. The results of innovative activity of industrial enterprises are investigated. The results obtained indicate a deterioration of the situation in the national scientific and technical sphere and innovation activity, which negatively affects the formation and use of intellectual resources of the country. The reasons for the decrease in activity in the scientific and technical sphere and innovative activity in Ukraine have been identified, which include insufficient funding for scientific and technical sphere; the lack of incentives for entrepreneurs to finance R&D due to significant risks of investment losses caused by deteriorating country's investment climate; the development of outdated industries that do not show interest in cooperation with scientific institutions. The ways of increasing the efficiency of formation and use of intellectual resources in the country are outlined.

Key words: intellectual resource, scientific and technical sphere, innovative activity, scientific research and development.

Постановка проблеми. В сучасних умовах конкурентні переваги підприємств формуються завдяки здатності створювати, використовувати, підтримувати та розвивати спеціалізовані знання, компетенції та інтелектуальні ресурси. Спроможність підприємства ефективно визначати інтелектуальні ресурси, необхідні для успішного ведення своєї діяльності, керувати ними, а також інвестувати в людей, які є носіями цих ресурсів, є однією із запорок комерційного успіху компанії.

Здатність компаній генерувати нові знання, ефективно їх використовувати, створювати прогресивні інформаційні технології, а також застосовувати їх у виробництві інноваційної продукції значною мірою визначає конкурентоспроможність

національної економіки та забезпечує сталий соціально-економічний розвиток країни.

Сьогодні основною частиною людської діяльності протягом усього життя стає діяльність з опрацювання інформації та перетворення її у знання, а для зростання продуктивності праці стають все більш важливими творчий потенціал працівників та здатність безперервно навчатися. Розвиток автоматизованих систем та систем на основі штучного інтелекту привів до того, що до компетенцій працівників висуваються якісно нові вимоги вищого рівня. Відповідно до цього основний акцент необхідно робити на розвитку особистісних компетенцій співробітників, максимальному розвитку їх здібностей задля формування

відповідного рівня інтелектуальних ресурсів суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення проблематики формування та використання інтелектуальних ресурсів займалися такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як С.Д. Суворова, А.М. Теванян [1], О.Е. Головчанська [2], О.І. Татаркін [3], М.К. Ахтямов, Н.А. Кузнецова, Л.В. Саакова [4], Н.Г. Агафонова [5], С.В. Никифорова, А.Н. Мамров [6], О.В. Лозова [7], Ю.В. Ковтуненко [8], В.Л. Абрамов [9]. Водночас питання нагромадження інтелектуальних ресурсів та їх ефективного використання в економіці України залишаються актуальними та потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану та перспектив формування інтелектуальних ресурсів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Значимість інтелектуальних ресурсів, пов'язаних з економічною діяльністю суб'єктів господарювання, досить вивчена в науковій літературі. Різноманіття теоретичних підходів до визначення поняття «інтелектуальний ресурс» пов'язують з переходом найбільш розвинених країн до сучасного етапу розвитку суспільства, який дослідники називають по-різному, зокрема «інформаційне суспільство», «постіндустріальне суспільство», «економіка, заснована на знаннях», «глобальне мережеве суспільство», «суспільство, що навчається», «ера знань», «цифрова ера», «ера інформації», «постекономічна ера», «нова економіка» [1, с. 209].

Так, О.Е. Головчанська визначає інтелектуальний ресурс як складову частину інтелектуального потенціалу, мобілізованого для виконання конкретних робіт з виробництва наукоємної продукції, який у сукупності з новітніми знаннями утворює інтелектуальний капітал. Інтелектуальний ресурс є основою суспільного відтворення, матеріалізується в патентах, ноу-хау, інновації через виробництво, обмін, споживання й розподіл [2, с. 403].

О.І. Татаркін розглядає інтелектуальні ресурси як систему відносин щодо виробництва нових або збагачених (оновлених) знань та інтелектуальних здібностей індивідуумів, колективів і суспільства, які забезпечують стійке розширене та збалансоване відтворення національного багатства на інтенсивній основі в інтересах підвищення якості життя всього населення держави [3, с. 21].

Низка дослідників визначає інтелектуальні ресурси підприємства як сукупні розумові здібності всіх співробітників, які вони використовують для вироблення найбільш адекватних ринковим умовам рішень, що дають змогу компанії зберігати сталий розвиток [4, с. 18].

Н.Г. Агафонова зазначає, що інтелектуальні ресурси підприємства визначаються сукупністю знань, професійних умінь і навичок, інтелекту-

альних здібностей його персоналу, на основі яких створюється інноваційна продукція [5, с. 171].

С.В. Никифорова та А.Н. Мамров під інтелектуальними ресурсами підприємства розуміють колективну здатність членів організації до творчого мислення та розроблення ефективних рішень (технічних, управлінських, фінансових тощо) [6, с. 119].

На думку С.Д. Суворової та А.М. Теванян, інтелектуальні ресурси – це нематеріальні, невичерпні інтелектуальні активи, які самогенеруються та безперервно оновлюються, а також використовуються для виробництва благ, цінність яких виражається у збільшенні конкурентних переваг їхнього власника. Їх базисними компонентами є інформація та знання, що становлять основу інтелектуального капіталу [1, с. 211].

О.В. Лозова та В.А. Шкіль акцентують увагу на тому, що інтелектуальні ресурси – це центральний структурний елемент сукупного потенціалу підприємства, що формує його конкурентні переваги. Матеріальним вираженням інтелектуального ресурсу на підприємстві є персонал, його інтелектуальні здібності, інтелектуальна власність (патенти, ліцензії та інші об'єкти інтелектуальної власності), що є нематеріальними активами підприємства [7, с. 55].

На нашу думку, найбільш точно поняття інтелектуальних ресурсів описав Ю.В. Ковтуненко, який під ними розуміє певну комбінацію, що складається з людських ресурсів, ринкових активів, інфраструктурних активів, інтелектуальної власності, організаційного знання. На думку дослідника, визначальним елементом інтелектуальних ресурсів є людські ресурси, які є сукупністю знань, практичних навичок і творчих здібностей персоналу підприємства, що втрачаються після звільнення співробітника. Сюди також належать моральні цінності, культура праці, знання та вміння, досвід, професійна кваліфікація персоналу, освіта, творчі, управлінські, підприємницькі здібності, компетенції [8, с. 52].

Головною особливістю інтелектуальних ресурсів є їх здатність до самозростання та капіталізації, оскільки за збільшення обсягів виробництва продукції з використанням інтелектуальних ресурсів їх вартість збільшується, а не амортизується [9, с. 78].

Ефективне нагромадження та використання інтелектуальних ресурсів забезпечують підприємству конкурентні переваги та сталий розвиток завдяки випуску інноваційної продукції, що забезпечує зростання національної економіки. У схваленій Кабінетом Міністрів України Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року визначено стратегічну мету держави, яка полягає у формуванні в Україні високорозвиненої соціально орієнтованої економіки, що базується на знаннях та інноваціях [10]. Інтелектуальні ресурси, представлені кадровим потенціалом науки, освіти та високотехнологічних секторів

виробництва, є одними з основних ресурсів такої економіки. Для науково-технічної сфери та інноваційної діяльності України характерні такі тенденції формування інтелектуальних ресурсів.

1) Кількість організацій, які здійснювали науково-дослідні роботи, у 2018 році зменшилась на 1,35% порівняно з 2017 роком, становлячи 950 одиниць. Якщо ж порівнювати з 2010 роком, то таких організацій стало на 27,1% менше (або на 353 одиниці). Загалом протягом останніх восьми років кількість організацій, які здійснювали НДР, щороку зменшувалась, причому у 2017–2018 роках темпи зменшення прискорились [11, с. 12]. В розрізі регіонів найбільше організацій, які здійснювали науково-дослідні роботи, у 2018 році було зосереджено в м. Києві, а саме 314 одиниць, що на 20 більше (6,8%), ніж у 2017 році, та на 19 менше (–5,7%), ніж у 2010 році. Друге місце за кількістю організацій, які здійснювали науково-дослідні роботи, у 2018 році посідала Харківська область, що мала 141 одиницю, що на 8 менше (–5,4%), ніж у 2017 році, та на 57 менше (–28,8%), ніж у 2010 році. Третє місце посідала Львівська область, де у 2018 році налічувались 72 організації, які здійснювали науково-дослідні роботи, що на 3 менше (–4%), ніж рік перед тим, та на 10 менше (–12,2%), ніж у 2010 році.

Загалом по Україні за 2010–2018 роки кількість організацій, які здійснювали науково-дослідні роботи, зменшувалась в усіх областях, крім Хмельницької (ріст на 33,3%), Житомирської та Кіровоградської (показник не змінювався). Якщо не брати до уваги Автономну Республіку Крим, а також Донецьку та Луганську області, де проходить ООС, найбільш відносно скорочення організацій, які здійснювали науково-дослідні роботи, у 2018 році до 2010 року відбулось у Закарпатській (–50%, зменшення на 8 одиниць), Миколаївській (–45,5%, зменшення на 20 одиниць) та Івано-Франківській (–39,1%, зменшення на 9 одиниць) областях [11, с. 13].

Якщо ж розглядати структуру кількості організацій, які здійснювали НДР, за секторами діяльності, то у 2018 році 48,11% таких організацій належали до державного сектору (ріст на 2,32 п.п. порівняно з 2017 роком та на 8,66 п.п. порівняно з 2010 роком); 36,95% організацій належали підприємницькому сектору (зменшення на 2,09 п.п. порівняно з 2017 роком та на 9,87 п.п. порівняно з 2010 роком), ще 14,94% належали до сектору вищої освіти (зменшення на 0,23 п.п. порівняно з 2017 роком та зростання на 1,21 п.п. порівняно з 2010 роком). Динаміка зміни кількості організацій, які здійснювали НДР, за секторами діяльності, показує, що у 2018 році порівняно з 2017 роком зросла кількість організацій державного сектору на 3,62%, однак зменшилась кількість організацій у підприємницькому секторі та секторі вищої

освіти на 6,65% та 2,74% відповідно. Порівнюючи дані 2018 року з даними 2010 року, спостерігаємо зменшення кількості організацій, які здійснювали НДР, в усіх секторах діяльності, причому найбільш суттєво скоротився підприємницький сектор, а саме на 259 одиниць (–42,46%), в секторі вищої освіти зменшення становило 36 одиниць (–20,22%), а в державному секторі – 57 одиниць (–11,09%) [11, с. 14].

2) Кількість наукових установ та закладів вищої освіти, які мають аспірантуру, у 2018 році зменшилась на 44 одиниці (–9,26%) порівняно з 2017 роком та на 99 одиниць (–18,68%) порівняно з 2010 роком. Тільки за один 2018 рік на 34 одиниці зменшилась кількість наукових установ, які мають аспірантуру (–13,93%), зменшення за вісім років становило 67 одиниць (–24,19%). Серед вищих навчальних закладів зменшення у 2018 році відносно 2017 та 2010 років становило 10 одиниць (–4,33%) та 32 одиниці (–12,65%) відповідно [11, с. 15]. Якщо ж розглядати в розрізі регіонів кількість наукових установ та закладів вищої освіти, які мають аспірантуру, то можна побачити, що у 2018 році тільки в одному місті Києві таких організацій стало на 30 одиниць менше (майже 70% від загальнодержавного зменшення) порівняно з 2017 роком. В Харківській області зменшення склало 5 організацій (–7,8%) [11, с. 16].

3) Загальна кількість аспірантів, що навчались в наукових установах та закладах вищої освіти, також має тенденцію до зменшення. Так, у 2018 році порівняно з 2017 роком таких осіб було на 7,9% менше (–1957 ос.), а порівняно з 2010 роком – на 34,12% менше (–1 1824 ос.). Динаміка осіб, зарахованих до аспірантури, має низхідний характер: у 2018 році на 1,4% менше осіб виявило бажання навчатись в аспірантурі порівняно з 2017 роком (–102 ос.) та на 32,5% менше порівняно з 2010 роком (–3454 ос.) [11, с. 15]. В розрізі регіонів у 2018 році порівняно з 2017 роком кількість аспірантів суттєво зменшилась в м. Києві (на 1353 особи, або 14,74%), а також у Львівській (на 160 осіб, або 7,84%), Харківській (на 150 осіб, або 4,73%) та Одеській (на 145 осіб, або 8,66%) областях. Проте низка регіонів продемонструвала ріст цього показника: найбільше за 2018 рік кількість аспірантів зросла в Сумській (на 100 осіб, або 16,78%) та Закарпатській (на 92 особи, або 21,65%) областях [11, с. 16].

В розрізі галузей знань у 2018 році розподіл є таким: право – має 14,32% (збільшення на 0,23 п.п. порівняно з 2017 роком), соціальні та поведінкові науки – 12,09% (зменшення на 0,19 п.п.), освіта/педагогіка – 8,56% (–0,2 п.п.), гуманітарні науки – 7,92% (–0,24 п.п.), управління та адміністрування – 7,37% (+0,34 п.п.), охорона здоров'я – 7,06% (–0,93 п.п.), решта галузей знань – 42,68% (+0,99 п.п.) [11, с. 19].

4) Кількість наукових установ та закладів вищої освіти, які мають докторантуру, у 2018 році порівняно з 2017 роком зменшилась на 7 одиниць, або на 2,52%, а саме на 5 наукових установ (або 4,85%) та на 2 вищих навчальних заклади (або 1,14%) менше. Однак відносно 2010 року таких організацій у 2018 році було на 7 одиниць (або на 2,66%) більше [11, с. 20].

Кількість докторантів у 2018 році зменшилась на 30,44% відносно 2017 року та на 26,65% відносно 2010 року. В розрізі регіонів у 2018 році порівняно з 2017 роком близько 42% зменшення кількості докторантів (211 осіб з 501) припадає на м. Київ. Кількість докторантів зменшилась в усіх областях, за винятком Рівненської [11, с. 21].

5) Кількість працівників, задіяних у виконанні НДР, у 2018 році зменшилась на 6,52% порівняно з 2017 роком, становлячи 88,13 тис. осіб. Порівняно з 2010 роком кількість таких працівників зменшилась більш ніж вдвічі, а саме на 51,71%, причому найбільшими ланцюгові темпи падіння були у 2016 році, становлячи 20,07%. Як наслідок, у 2018 році всього 0,54% зайнятого населення України було задіяно у виконанні НДР (зокрема, дослідників – 0,35%), тоді як у 2010 році ця величина становила 0,95%. Для порівняння, за даними Євростату у 2016 році найвищою ця частка була в Данії (3,18% задіяно у виконанні НДР, зокрема 2,2% дослідників), Фінляндії (3,04% і 2,26%), Великій Британії (2,29% і 1,68%) та Нідерландах (2,28% і 1,39%); найнижчою – у Румунії (0,54% і 0,34%), на Кіпрі (0,87% і 0,62%), у Болгарії (1,09% і 0,71%) та Польщі (1,08% і 0,83%) [12].

В структурі працівників, задіяних у виконанні НДР, за аналізований період переважали дослідники (65,4% у 2018 році, зменшення порівняно з 2010 роком на 7,9 п.п.) (табл. 1). Частка техніків у 2018 році становила 9,7% (на 1,3 п.п. менше порівняно з 2010 роком), а частка допоміжного персоналу – 24,9% (на 9,2 п.п. більше порівняно з 2010 роком). Таким чином, за останні вісім років кількість дослідників зменшилась на 56,9%, техніків – на 57,5%, а допоміжного персоналу – всього на 23,3% [11, с. 12].

В розрізі регіонів у 2018 році порівняно з 2017 роком кількість працівників, задіяних у виконанні НДР, суттєво зменшилась в м. Києві (на 3474 осіб, або на 8%), а також в Харківській (625 осіб, або 4,2%), Одеській (455 осіб, або 15,2%) та Сумській (443 осіб, або 21,3%) областях. Ріст спостерігався тільки в Івано-Франківській (на 20 осіб, або на 3,4%) та Волинській (3 особи, або 1%) областях [11, с. 28].

6) Внутрішні витрати на виконання НДР у 2018 році зросли на 3,39 млрд. грн. порівняно з 2017 роком (або на 25,37%), що є найбільшим ростом за останні вісім років; у 2017 році порівняно з 2016 роком цей показник зріс на 16,03%, а у 2015 році порівняно з 2014 роком – на 15,98%. Загалом витрати на виконання НДР з 2010 по 2018 роки зросли практично в два рази (на 97,03%), проте якщо порівнювати з індексом інфляції за цей період, який становив 263,5%, то бачимо, що показник витрат у 2018 році в порівняних цінах становить всього 74,78% від значення 2010 року. Найбільшу частку у внутрішніх витратах на виконання НДР становлять витрати на науково-технічні (експериментальні) розробки, а саме 56,3% у 2018 році (ріст на 1,8 п.п. порівняно з 2017 роком), далі йдуть витрати на фундаментальні наукові дослідження, а саме 22,4% у 2018 році (ріст на 0,5 п.п. порівняно з 2017 роком). Витрати на прикладні наукові дослідження становили у 2018 році 21,3% (зменшення на 2,3 п.п. порівняно з 2017 роком) від усіх внутрішніх витрат на виконання НДР [11, с. 12].

З рис. 1 бачимо, що в структурі внутрішніх витрат на виконання НДР у 2018 році переважали кошти держбюджету, а саме 37,1% (на 0,5 п.п. більше, ніж у 2017 р., та на 7,89 п.п. менше, ніж у 2010 році), друге місце посідають кошти організацій підприємницького сектору, а саме 23,53% (на 1,05 п.п. більше, ніж у 2017 році, та на 8,26 п.п. більше, ніж у 2010 році), далі – кошти іноземних джерел, що становлять 21,72% (на 2,67 п.п. менше, ніж у 2017 році, та на 4,09 п.п. менше, ніж у 2010 році). Частка решти джерел становила 17,65% у структурі внутрішніх витрат на виконання НДР у 2018 році

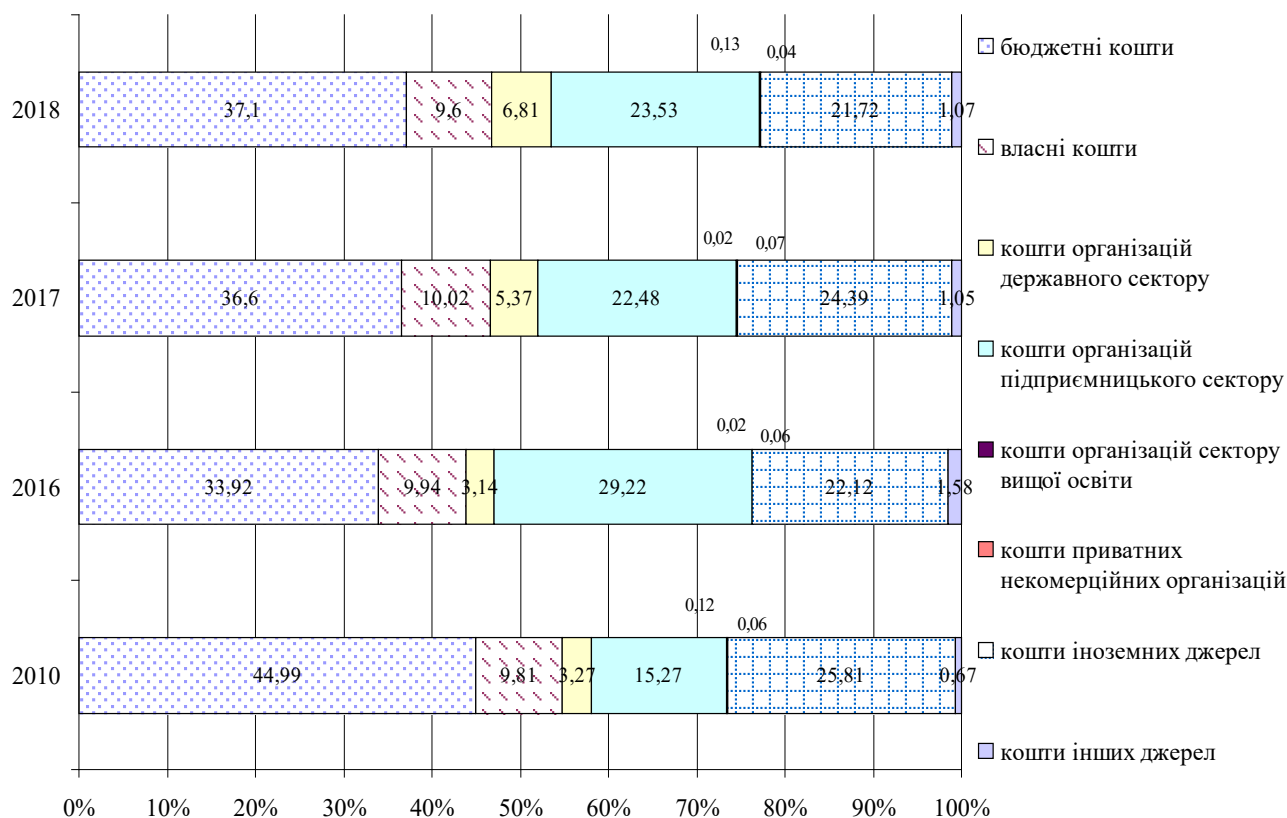
Таблиця 1

Структура працівників, задіяних у виконанні НДР

Працівники	2010 рік		2017 рік		2018 рік	
	кількість, осіб	%	кількість, осіб	%	кількість, осіб	%
Усього	182 484	100	94 274	100	88 128	100
дослідники	133 744	73,29	59 392	63	57 630	65,39
Техніки	20 113	11,02	9 144	9,7	8 553	9,71
допоміжний персонал	28 627	15,69	25 738	27,3	21 945	24,9
Із загальної кількості мають науковий ступінь						
доктора наук	11 974	6,56	6 942	7,36	7 043	7,99
доктора філософії (кандидата наук)	46 685	25,58	19 219	20,39	18 806	21,34

Джерело: розраховано на основі [13]

Рис. 1. Структура внутрішніх витрат на виконання НДР за джерелами фінансування за 2010, 2016–2018 роки

Джерело: розраховано на основі [11, с. 49]

(на 1,12 п.п. більше, ніж у 2017 році, та на 3,72 п.п. більше, ніж у 2010 році) [11, с. 49].

Питома вага загального обсягу витрат у ВВП в 2018 році становила 0,47%, зокрема за рахунок коштів державного бюджету – 0,17%. Відносно 2017 року змін цього показника не відбулося, однак порівняно з 2010 роком (0,75%) він зменшився більш ніж на третину. Для порівняння, за даними 2017 року частка обсягу витрат на НДР у ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,06% (на 0,02 п.п. більше, ніж у 2016 році). Більшою за середню частку витрат на дослідження та розробки була у Швеції (3,4%), Австрії (3,16%), Данії (3,05%), Німеччині (3,02%), Фінляндії (2,76%), Бельгії (2,58%), Франції (2,19%); меншою – у Румунії, Латвії, Мальти, Кіпру та Болгарії (від 0,5% до 0,75%) [11, с. 62].

7) У 2018 році в державі налічувались 777 інноваційно активних промислових підприємств (759 у 2017 році), або 16,4% (16,2% у 2017 році) з усіх промислових підприємств. Для порівняння, в розвинутих країнах Заходу інноваційною діяльністю займаються 50–60% загальної кількості підприємств. Серед регіонів України з вищою за середню часткою інноваційно активних підприємств були Харківська (29,5%), Кіровоградська (26%) області, м. Київ (21,2%), Івано-Франківська та Сумська (по 21,2%) області [11, с. 66].

Обсяг реалізованої інноваційної продукції у 2018 році становив 24,86 млрд. грн., або 0,8% загального обсягу реалізованої продукції промисловими підприємствами (у 2017 році частка інноваційної продукції складала 0,7% у загальному обсязі промислової продукції, або 17,7 млрд. грн.). Згідно з методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України цей показник є значно нижчим за критичний рівень, необхідний для збереження економічної безпеки держави (3%), і вкрай віддаленим від оптимального показника у 25%.

Наведені дані свідчать про погіршення ситуації в національній науково-технічній сфері та інноваційній діяльності, що негативно позначається на формуванні та використанні інтелектуальних ресурсів країни. За глобальним інноваційним індексом Україна у 2018 році посіла 30 місце серед 39 європейських країн та 43 місце у світі. Визначальною складовою частиною цього індексу, яка є уособленням інтелектуальних ресурсів держави, є складова частина «людський капітал та дослідження», за якою спостерігається тенденція до зниження: Україна у 2018 році за цією складовою частиною посіла 43 місце у рейтингу проти 41 місця у 2017 році, 40 місця у 2016 році та 36 місця у 2015 році [14, с. 76–77].

Це відбувається внаслідок недостатнього обсягу фінансування науково-технічної сфери:

витрати з держбюджету на виконання наукових досліджень і розробок протягом 2018 року становили всього 0,17% ВВП, хоча Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» передбачено бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7%. Сюди також варто додати відсутність стимулів у підприємців фінансувати НДР, оскільки в Україні, на відміну від розвинених країн, відсутній налагоджений стандартизований механізм оцінювання об'єктів інтелектуальної власності, що є невід'ємною частиною капіталу фірми. Підприємці в Україні не зацікавлені у довгострокових проєктах (більше п'яти років) через значні ризики неповернення коштів внаслідок погіршення інвестиційного клімату в державі, тоді як на Заході компанії значну увагу приділяють довготривалим соціальним ефектам від капіталовкладень в інтелектуальні ресурси.

Також варто зазначити, що українські підприємства продовжують розвивати застарілі виробництва, здебільшого не виявляють зацікавленості у співпраці з науковими установами, за рахунок чого не знаходить свого застосування потужний інтелектуальний ресурс. Наукова діяльність установ та організацій слабо відображає потреби реального сектору економіки, тому навіть за наявності вітчизняних наукових розробок їх впровадження у виробництво є вкрай проблемним.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження показало, що в Україні за останні роки погіршились умови формування та використання інтелектуальних ресурсів, в результаті чого гальмується інноваційний розвиток реального сектору економіки, тому пріоритетним напрямом трансформації національної економіки України має стати перехід до виробництва інтелектуальної продукції та підвищення частки високотехнологічних галузей у структурі ВВП за рахунок використання інтелектуальних ресурсів підприємств. Для реалізації цього напрямку необхідно:

- активізувати створення сприятливих умов для розвитку інтелектуально-інноваційних можливостей підприємств та їх практичного застосування у виробничій діяльності;
- мотивувати працівників до інтелектуально-інноваційної діяльності;
- активізувати діяльність технопарків шляхом їх державної підтримки;
- забезпечити надання кредитів за зниженою кредитною ставкою підприємствам, що здійснюють інноваційну діяльність;
- провести законодавчі зміни у галузі інноваційної діяльності щодо пільг і стимулів (зниження податків до підприємств, які розвиваються; удосконалення амортизаційної політики).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Суворова С.Д., Теванян А.М. Интеллектуальные ресурсы: основа современного общественного производства. *Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования*. 2018. № 6(32). С. 208–213.
2. Головчанская Е.Э. Интеллектуальный ресурс в системе общественного воспроизводства: сущность, роль, структура. *Фундаментальные исследования. Экономические науки*. 2015. № 5. Ч. 2. С. 400–404.
3. Татаркин А.И. Интеллектуальный ресурс общества и его роль в воспроизводственном процессе. *Экономика региона*. 2010. № 3. С. 20–32.
4. Ахтямов М.К., Кузнецова Н.А., Саакова Л.В. Обоснование критерия эффективности использования интеллектуальных ресурсов. *Креативная экономика*. 2011. № 5(53). С. 17–25.
5. Агафонова Н.Г. Интеллектуальный потенциал: сущность, особенности воспроизводства. *Вестник Сибирского государственного аэрокосмического университета имени академика М.Ф. Решетнева*. 2011. № 3(36). С. 169–173.
6. Никифорова С.В., Мамров А.Н. Конкурентные преимущества предприятия на международном рынке. Санкт-Петербург : изд-во СПбГУЭФ, 2004. 173 с.
7. Лозова О.В., Шкіль В.А. Интеллектуальні ресурси: сутність, місце й роль у процесі формування конкурентних переваг підприємства. *Наук. вісник Полтавського ун-ту економіки і торгівлі*. 2018. № 3(88). С. 53–57.
8. Ковтуненко Ю.В. Економічна сутність і класифікація інтелектуальних ресурсів підприємства. *Агросвіт*. 2013. № 14. С. 51–53.
9. Абрамов В.Л. Интеллектуальные ресурсы конкурентоспособности современной организации. *Открытое образование*. 2005. № 2. С. 76–80.
10. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80> (дата звернення: 17.04.2020).
11. Наукова та інноваційна діяльність України, 2018 рік. Статист. збірн. / відп. за випуск М.С. Кузнецова. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 108 с.
12. Eurostat Science, Technology and Innovation Database. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/science-technology-innovation/data/database> (дата звернення: 21.04.2020).
13. Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок за категоріями персоналу. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/ni/kpno_kp/kpno_kp_u.xlsx (дата звернення: 21.04.2020).
14. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової і науково-технічної діяльності за 2018 рік : аналітична довідка. Київ : Український інститут науково-технічної експертизи та інформації, 2019. 117 с.

REFERENCES:

1. Suvorova S.D., Tevanyan A.M. (2018). Intellektual'nye resursy: osnova sovremennogo obshchestvennogo proizvodstva [Intellectual resources: the basis of modern social production]. *Innovacionnaya ekonomika: perspektivy razvitiya i sovershenstvovaniya – Innovative Economics: Prospects for Development and Improvement*, 6(32), 208–213. (in Russian)

2. Golovchanskaya E.E. (2015). Intellektual'nyj resurs v sisteme obshchestvennogo vosproizvodstva: sushchnost', rol', struktura [Intellectual resource in the system of social reproduction: essence, role, structure]. *Fundamental'nye issledovaniya. Ekonomicheskie nauki – Basic research. Economic sciences*, 5/2, 400–404. (in Russian)
3. Tatarkin A.I. (2010). Intellektual'nyj resurs obshchestva i ego rol' v vosproizvodstvennom processe [The intellectual resource of society and its role in the reproductive process]. *Ekonomika regiona – The economy of the region*, 3, 20–32. (in Russian)
4. Ahtyamov M.K., Kuznecova N.A., Saakova L.V. (2011). Obosnovanie kriteriya effektivnosti ispol'zovaniya intellektual'nyh resursov [Effectiveness criterion justification of the intellectual resources' usage]. *Kreativnaya ekonomika – Creative economy*, 5(53), 17–25. (in Russian)
5. Agafonova N.G. (2011). Intellektual'nyj potencial: sushchnost', osobennosti vosproizvodstva [Intellectual potential: essence, features of reproduction]. *Vestnik Sibirskogo gosudarstvennogo aerokosmicheskogo universiteta imeni akademika M.F. Reshetneva – Bulletin of the Siberian State Aerospace University named after Academician M.F. Reshetnev*, 3(36), 169–173. (in Russian)
6. Nikiforova S.V., Mamrov A.N. (2004). Konkurentnye preimushchestva predpriyatiya na mezhdunarodnom rynke [Competitive advantages of the enterprise in the international market]. St. Petersburg, Russia : Publishing House SPbGUEF. (in Russian)
7. Lozova O.V., Shkil V.A. (2018). Intellektualni resursy: sutnist, mistse y rol u protsesi formuvannya konkurentnykh perevah pidpriemstva [Intellectual resources: essence, place and role in the process of formation of enterprise's competitive advantages]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*, 3(88), 53–57. (in Ukrainian)
8. Kovtunenکو Yu.V. (2013). Ekonomichna sutnist i klasyfikatsiia intellektualnykh resursiv pidpriemstva [Economic essence and classification of enterprise's intellectual resources]. *Ahrosvit – Agroworld*, 14, 51–53. (in Ukrainian)
9. Abramov V.L. (2005). Intellektual'nye resursy konkurentosposobnosti sovremennoj organizacii [Intellectual resources of the competitiveness of a modern organization]. *Otkrytoe obrazovanie – Open education*, 2, 76–80. (in Russian)
10. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku [Strategy for development of innovative activity sphere for the period till 2030]. *Zatv. rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.07.2019 № 526-r [approved by the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 526-r of 10.07.2019]. zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80> (accessed 17 April 2020). (in Ukrainian)
11. Kuznietsova M.S. [Ed.]. (2019). *Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy, 2018 rik. Statystychnyi zbirnyk [Scientific and innovation activity of Ukraine, 2018. Statistical collection]*. Kyiv, Ukraine: State Statistics Service of Ukraine. (in Ukrainian)
12. Eurostat Science, Technology and Innovation Database. (2020). *ec.europa.eu* Retrieved from: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/science-technology-innovation/data/database> (accessed 21 April 2020).
13. Kilkist pratsivnykiv, zadiianykh u vykonanni naukovykh doslidzhen i rozrobok za katehoriiamy personalu. [Number of employees involved in performing research and development by staff category]. (2019). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/ni/kpno_kp/kpno_kp_u.xlsx (accessed 21 April 2020). (in Ukrainian)
14. Stan rozvytku nauky i tekhniky, rezultaty naukovo i naukovo-tekhnichnoi diialnosti za 2018 rik : analytychna dovidka [State of development of science and technology, results of scientific and technical activities for 2018: Analytical reference]. (2019). Kyiv, Ukraine : Ukrainian Institute of Scientific and Technical Expertise and Information. (in Ukrainian)